

**СУЧАСНІ
РЕЦЕПЦІЇ СВІТОГЛЯДНО-ЦІННІСНИХ
ОРІЄНТИРІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ**

матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
2 – 4 грудня 2022

Полтава

Педагог-гуманіст наполягає на тому, щоб молоді люди після закінчення навчання влаштувалися у житті не за становищем у суспільстві, а за своїми здібностями та набутими знаннями, які не даються легко, а набуваються протягом життя через самопізнання і досягається шляхом неймовірної праці над собою, у пошуках істини [1, с. 161-162].

Отже, Григорій Сковорода першим зазначив, що соціальне виховання має розпочинатися з оточення, насамперед це батьки, а далі вчителі, які поєднуючи ідею народності, гуманізму і трудового виховання навчають дітей самостійності, розуміння того, що вони хочуть в житті та закінчується високоморальною поведінкою особистості. Педагог-філософ гостро критикував соціальну нерівність та стверджував, що незалежно від соціального стану й можливостей освіта має бути доступною всім та має враховувати інтереси кожної особистості. Це і є прогресивна ідея, яка описує сучасний погляд на формування всебічно гармонійно розвинутої особистості у XXI столітті.

Література

1. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української ніколи і педагогіки: Навч. посіб. / За ред. О.О. Любара. К., Т-во «Знання», КОО, 2003. 450 с.
2. Ніженець А. М. Заповідні місця на Харківщині / / Видавництво Харківського університету . Х., 1962. 42 с.
3. Ушкалов Л. В. Григорій Сковорода: семінарії. Харків: Майдан, 2004. 776 с.

УДК 37.091.4

ОСНОВНІ ІДЕЇ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Алла Серeda

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»*

Україна багата іменами, які змінювали не тільки історію, але й освіту, науку, особистість. Серед цих імен окремою постаттю є Григорій Савич Сковорода, який увійшов в історію всього світу як самотність, вільна, незвичайна, потужна сторінка України, її поглядів, її світосприйняття, її духу, її коріння, її свідомості. В житті та думках Сковороди – вся велич незламного народу, його свободолюбства, нескореності. Г. Сковорода зробив істотний внесок у скарбницю вітчизняної культури. Крім знань філософії, іноземних мов, літератури, тодішньої педагогіки, він чудово співав, грав на скрипці, флейті, сопілці, бандурі, чудово малював. Його багатопланова літературна, філософська, педагогічна спадщина належить до визначних надбань прогресивної вітчизняної культури XVIII ст. Науково-педагогічні погляди українського мислителя формувалися під впливом історичної епохи XVIII століття, яку європейські культурологи

називають епохою Просвітництва. Саме у XVIII ст. на основі значних наукових здобутків стало можливим реально, а не утопічно поставити питання про вдосконалення людини як основи досягнення суспільного прогресу. Праця домашнім учителем, викладання у Переяславському та Харківському колегіумах залишили глибокий слід у його житті й творчості, дали змогу якнайяскравіше виявитися його педагогічному таланту. У своїх учнів він виховував любов до вітчизни, повагу до народу, чесність, працелюбність, зневагу до життєвих спокус, багатства, чинів, ввічливість, вдячність батькам, учителям і благодійникам, розвивав у них природні нахили, не нав'язував їм того, до чого вони не мали здібностей.

Педагогічні погляди Григорія Сковороди органічно втілені в літературній творчості, вони спираються на його філософію і пов'язані зі славетними сократівськими діалогами та етичними проблемами в Європі XVIII століття. Джерелом поглядів педагога-філософа були традиції народної педагогіки, народна мудрість, народні погляди на освіту та виховання. На освіту Сковорода дивився як на засіб виховання всього народу. Мандруючи по Україні, перебуваючи весь час серед простолюду, він заслужив собі славу народного вчителя. Суспільний добробут, на думку філософа, в кінцевому результаті залежить від ступеня організації освіти. Навчання й виховання повинні стати загально-народними. Сковорода твердо переконаний: «виховання й убогим потрібне», він не визнавав великосвітського виховання, коли доступ до науки мають тільки багаті. Народна етнопедагогіка вплинула на головну педагогічну ідею Сковороди – трудове виховання за принципом «спорідненості». Молодь у навчальному закладі не лише навчається, а й осмислює благородну мету власного життя, зокрема – застосовувати свої знання у «спорідненій» праці. Виховання людини праці, чесною особистості, що трудиться згідно зі своїми природними нахилами, пронизує всю педагогічну систему Сковороди, викладену у притчах, віршах, байках в епістолярній спадщині. Людина виховується всім укладом суспільного буття, у процесі взаємостосунків особи й середовища, зокрема родинного, – така основна ідея педагогічної системи Сковороди. Осмислюючи все те, що її оточує, людина й виявляє свої моральні якості, поліпшує, збагачує їх. Це й є цілеспрямованістю в навчально-виховному процесі. Соціальний прогрес Сковорода ставив у залежність від духовних потенцій і здібностей людини [1,с.10].

Педагог-філософ розкрив значення природних задатків для формування знань і вмінь, потрібних для успішного виконання взятої на себе кожною людиною частки суспільної праці. На його думку, вчитель має виявляти нахили та можливості кожного учня та розвивати їх.

Проблеми виховання особистості розкриваються вченим у його праці "Благодарний Єродій, вірші "Убогий жайворонок", збірці "Сад божественних пісень", байках та численних листах. Заслугою мислителя є передусім обґрунтування ним принципів гуманізму, народності та природо відповідності у вихованні. Відомо, що вперше у педагогіці принцип гуманізму обґрунтовано представниками епохи Відродження. За Г.Сковородою, цей принцип реалізується лише за умови, коли вихователь виявлятиме високу чуйність і повагу до

вихованця. Сковорода відстоював принцип свідомого засвоєння знань. Він вважав, що знання потрібно здобувати не лише з книжок і пояснень учителя, а й з навколишньої дійсності, в спілкуванні з природою та в процесі практичної діяльності. Тільки тоді знання стають міцними й цінними, коли знаходять своє практичне застосування. Знання без добрих, високих намірів – не знання. Тільки емоційно підтримані знання формують цілісну особистість. Це дуже важливий момент у особистісно-зорієнтованому навчанні. Всі ці погляди на спосіб навчання були успадковані прогресивною педагогікою пізнішого часу. У своїх наукових працях та художніх творах він підніс роль батьківського виховання. Йдучи за народними поглядами на виховання, Сковорода на першому місці ставить роль батьків у вихованні дітей. Якщо батьки не виконують своїх обов'язків перед дітьми, то стають винуватцями всіх їхніх бід [1,с.16].

Педагогічні ідеї Сковороди випливають з його філософського вчення про самопізнання та вибір фаху за природними здібностями. Виявлення задатків молодій людині, яка щойно вступає в життя, він покладав на батьків і вчителів. Сковорода враховував, що в той час далеко не всі діти з незаможних родин могли вчитися в школах. Тому особливого значення надавав правильно поставленому батьківському вихованню, яке мало починатися з перших років життя дитини. Поступово виявляючи природні задатки, батьки повинні сприяти розвитку позитивних нахилів і відсікати негативні. Навчання і виховання має бути ненав'язливим, тактовним, але послідовним і системним. Сковорода вважав недопустимим прагнення деяких батьків виховувати дитину за довільно вигаданою «моделлю». В навчанні Сковорода признавав: а) принцип свідомості; б) принцип наочності; в) принцип послідовності та систематичності. Навчання повинно мати систему, яка спирається на план як одного заняття, так і всіх

Основними методами в навчанні Григорій Сковорода виділяв: розповідь, бесіду, диспут, лекцію, про що свідчать самі назви його творів: «Бесіда, наречення двоє, о том, что блаженным быть легко», «Діалог, или разлагол о древнем мире», «Розговор п'яти путников об итинном счастья в жизни», «Розговор, называемый алфавит, или буквар мира», «О наставнике» та інші. Г.Сковорода приділяв значну увагу роботі з книгою і вважав, що вчитель повинен вчити працювати з книгою. У вимогах до вчителя Сковорода пише, що вчитель повинен: мати добру освіту та вчитися все життя, знайти природні задатки в учневі і звернути його увагу на них, бо щастям для людини є сродна праця, любити і учнів, і науку, і книгу, враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, тому Сковорода визнавав принцип природо відповідності як основний у вихованні та навчанні.

У спадщині Сковороди проблема прекрасного підпорядковується меті виховання справжньої, духовно багатой людини, яка знаходить своє щастя у спорідненій творчій праці. У цьому оригінальність, прогресивність етичних і естетичних поглядів філософа, єдність морального і естетичного виховання; міру краси й добра в людині визначає її діло, праця. Вся спадщина письменника-філософа пронизана педагогічними настановами, що не втрачають своєї актуальності й до сьогодні. Народна етнопедагогіка вплинула на головну

педагогічну ідею Сковороди – трудове виховання за принципом «спорідненості». Виховання людини праці, чесної особистості, що трудиться згідно зі своїми природними нахилами, пронизує всю педагогічну систему Сковороди, викладену у притчах «Вдячний Еродій» та «Убогий Жайворонок». На освіту Г. Сковорода дивився як на засіб виховання всього народу. Джерелом педагогічних поглядів Г. Сковороди були традиції народної педагогіки, народна мудрість, народні погляди на освіту і виховання.

Сковорода був прихильником загальної освіти для всіх станів суспільства, виступав проти схоластичного навчання, заперечував і висміював «мавпяче» великопанське виховання з його «шлунковою і череватою» філософією. Педагогічні ідеї Г. Сковороди з їх вимогами загальної і доступної для всіх освіти, думками про трудове виховання знайшли подальший розвиток в українській педагогічній думці XIX-XX ст.

Сьогодні ім'я Григорія Сковороди посідає гідне місце серед великих педагогів світового значення таких, як Коменський, Руссо, Песталоцці, Ушинський. Спадщина Г.С. Сковороди є дорогим надбанням української національної та світової культури, і сучасник неодмінно знайде, що взяти для формування своєї особистості.

Література

1. Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів/За ред. проф. Леоніда Ушкалова. — Харків - Едмонтон - Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. — 1400с.

2. Сковорода Григорій: Дослідження, розвідки, матеріали. Збірник наукових праць. – К. : Наукова думка, 1992.

УДК 37.013.73:159.923.2(092)

ЕТИКО-ГУМАНІСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ

Світлана Стежко

*Державний університет телекомунікацій
svitlinka@ukr.net*

Наталія Кондратенко

*Державний університет телекомунікацій
nata2335@ukr.net*

Руслана Заболотня

*Державний університет телекомунікацій
ruslana1308@ukr.net*

Актуальність дослідження. Посилаючись на методологічні розробки сьогодення у галузі філософсько-культурної науки, існує повноцінне бачення